Министерство образования Республики Беларусь

Учреждение образования
«Белорусский государственный педагогический университет
имени Максима Танка»

Исторический факультет

Институт истории Национальной академии наук Беларуси

1917 ГОД В ИСТОРИЧЕСКИХ СУДЬБАХ НАРОДОВ БЕЛАРУСИ

Материалы Международной научно-теоретической конференции

г. Минск, 22 декабря 2017 г.

Минск
БГПУ
2017

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

УДК 94(476)
ББК 63.3(4Беи)
Т936

Печатается по решению Совета исторического факультета БГПУ

Р е д к о л л е г и я:
кандидат исторических наук, доцент *А. В. Касович (отв. ред.);*
кандидат исторических наук, доцент *С. П. Шупляк;*
кандидат исторических наук, доцент *А. А. Корзюк*

Р е ц е н з е н т ы:
доктор исторических наук, профессор *А. П. Житко;*
доктор исторических наук, профессор *А. М. Лютый*

Т936 **1917 год** в исторических судьбах народов Беларуси : материалы Международной научно-теоретической конференции, г. Минск, 22 декабря 2017 г. / Белорус. гос. пед. ун-т им. М. Танка ; редкол.: А. В. Касович (отв. ред.) [и др.]. – Минск : БГПУ, 2017. – 252 с.
ISBN 978-985-541-414-9.

В сборнике представлены материалы исследований ученых Беларуси, России, Казахстана, Туркменистана, студентов, магистрантов, учащихся учреждений общего среднего образования, посвященные 100-летию Октябрьской революции.

Адресуется преподавателям, магистрантам и студентам вузов.

УДК 94(476)
ББК 63.3(4Беи)

ISBN 978-985-541-414-9

© Оформление. БГПУ, 2017

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

ЭТНІЧНЫЯ ТЭРЫТОРЫІ І МЕЖЫ БЕЛАРУСАЎ ПАСЛЯ КАСТРЫЧНІЦКАЙ РЭВАЛЮЦЫІ 1917 г.

***Дубінін Д. У.**, кандыдат педагагічных навук, дацэнт, БДПУ, г. Мінск*

Да XX ст. беларусы не мелі нацыянальнай дзяржавы, межы якой бы супадалі з іх этнічнай тэрыторыяй. Пад апошняй мы разумеем тэрыторыю кампактнага рассялення пэўнага этнасу, з якой цесна звязаны яго этнагенез і этнічная гісторыя, дзе на працягу стагоддзяў складваецца пад уздзеяннем прыродна-геаграфічнага асяроддзя пэўны тып гаспадарчай дзейнасці людзей, іх матэрыяльная і духоўная культура, мова, звычаі, традыцыі, нормы маралі, звычаёвае права, своеасаблівасці характару, псіхічнага складу.

Адзначым, што менавіта этнічная тэрыторыя ўяўляе сабой пэўнае экалагічнае асяроддзе, якое ўплывае на нацыянальны менталітэт і антрапалагічныя рысы. Вызначэнне этнічных межаў патрабуе ўсебаковага этнагеаграфічнага і параўнальнага этналінгвістычнага аналізу, уліку цэлага комплексу вызначальных прыкмет. У некаторых выпадках этнічныя межы могуць супадаць з прыроднымі рубяжамі – горнымі ланцугамі, водападзеламі, рэдканаселенымі ляснымі масівамі, воднымі перашкодамі. Аднак часцей за ўсё этнічнае сумежжа ўяўляе сабой пераходны міжэтнічны варыянт народнай культуры, дзе культурныя элементы ўзаемадзейнічаюць і пранікаюць адзін у другі ва ўмовах супольнага пражывання суседніх народаў.

Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі, у 1918 г. была створана карта Беларускай Народнай Рэспублікі, якая акрэслівала межы мясцовасцей «дзе жыве і мае лічбовую перавагу беларускі народ, а менавіта Магілёўшчыну, беларускія часці Меншчыны, Віленшчыны, Горадзеншчыны, Віцебшчыны, Смаленшчыны, Чарнігаўшчыны і сумежныя часткі беларускіх губерняў, заселеных беларусамі» [3, с. 107]. Карта была прапанавана Надзвычайнай камісіяй БНР на Парыжскай мірнай канферэнцыі. Межы БНР на ёй былі вызначаны паводле этнаграфічнага прынцыпу.

1 студзеня 1919 г. была абвешчана Беларуская Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка ў складзе шасці губерняў: Віцебскай, Гродзенскай, Магілёўскай, Мінскай, Смаленскай з часткамі пагранічных тэрыторый, населеных пераважна беларусамі: у Ковенскай губерні – частка Новаалександраўскага павета; у Віленскай – Вілейскі павет, часткі Ашмянскага і Свянцянскага паветаў; у Чарнігаўскай – Аўгустаўскі, Мглінскі, Новазыбкаўскі, Суражскі паветы. Такім чынам, БССР уключала ў сябе амаль усю тую ж тэрыторыю, што і БНР, акрамя Віленскай губерні, што была аддадзена Літве, хоць літоўцы ў ёй на той час складалі не больш як 15–18 % насельніцтва, а ў самой Вільні менш за 1% [4, с. 8].

У сувязі з узмацненнем міжнароднага напружання, 27 лютага 1919 г. БССР у складзе Мінскай і Гродзенскай губерняў была аб'яднана з Літоўскай ССР у адзіную рэспубліку – Літоўска-Беларускую ССР; Магілёўская, Віцебская і Смаленская губерні былі далучаны да РСФСР.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

У 1920 г., пасля вызвалення часткі беларусаў ад палякаў, БССР была адноўлена ў складзе 6 паветаў Мінскай губерні, а ў сакавіку 1921 г. Заходняя Беларусь па лініі Верхнядзвінск – Негарэлае – на Захад ад Турава, паводле Рыжскага мірнага дагавору, адышла да Польшчы. У 1924 г. у склад БССР уваходзяць 15 паветаў Віцебскай, Гомельскай, і Смаленскай губерняў. Вяртаюцца такія значныя гарады, як Полацк, Віцебск і Магілёў.

Але ўжо ў 1939 г. сітуацыя змяняецца. 17 верасня 1939 г. пачалося далучэнне да БССР і СССР Заходняй Беларусі, якая ў сакавіку 1921 г. была аддадзена Польшчы. Вільня зноў стала беларускай, але ненадоўга. Горад быў перададзены Літве і стаў называцца на літоўскі лад – Вільнюс. У жніўні 1940 г. ЛССР быў перададзены яшчэ адзін кавалак Заходняй Беларусі з гарадамі Свянцяны, Салечнікі і Друскенікі.

У верасні 1939 г. у склад Беларусі вярнуўся і Беласток, але 10 жніўня 1945 г. быў прыняты закон аб савецка-польскай мяжы. Згодна з ім, Польская Народная Рэспубліка атрымала 17 раёнаў Беластоцкай вобласці і тры раёны Брэсцкай вобласці з гарадамі Беласток, Аўгустаў, Бельск, Ломжа, Гайнаўка і інш.

Яшчэ адно ўдакладненне мяжы Беларусі адбылося ў 1950 г., калі на карысць Польшчы быў перададзены яшчэ шэраг беларускіх вёсак. Такім чынам, па вызначэнні беларускіх гісторыкаў, Беларусь стала адзінай краінай – заснавальніцай ААН і пераможцам у вайне з фашызмам, якая страціла частку сваёй этнічнай тэрыторыі.

У 1964 г. БССР атрымала восем вёсак на ўсходзе, якія далучыліся да Мсціслаўскага раёна, а ў снежні 1991 г. на карце Еўропы з'явілася незалежная Рэспубліка Беларусь у межах 1964 г.

Пасля абвяшчэння незалежнасці паўстала пытанне аб дакладным вызначэнні межаў Беларусі. У савецкі час была вызначана толькі адна мяжа – з Польшчай (дагавор паміж СССР і ПНР аб савецка-польскай дзяржаўнай мяжы ад 16 жніўня 1945 г. Што да Латвійскай Рэспублікі, то дагавор пра ўсталяванне дзяржаўнай мяжы быў падпісаны 21 лютага 1994 г. З Літоўскай Рэспублікай дагавор аб беларуска-літоўскай мяжы быў падпісаны 6 лютага 1995 г. і ратыфікаваны Беларуссю 26 кастрычніка 1996 г.

11 чэрвеня 1993 г. пастановай Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь быў прыданы статус дзяржаўнай мяжы з Украінай і Расійскай Федэрацыяй. На сённяшні дзень паміж Беларуссю і Украінай, паміж Беларуссю і Расіяй маюцца міжнародныя дагаворы, у якіх яны наўзаем прызнаюць тэрытарыяльную цэласнасць у існуючых межах.

Такім чынам, абрысы межаў нашай краіны мяняліся на працягу стагоддзяў неаднаразова: і не толькі паводле этнічных прыкмет, а і па палітычных або нават ваенна-палітычных матывах.

Літаратура

1. Гісторыя Беларусі : у 6 т. / рэдкал.: М. Касцюк (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Соврем. шк. : Экоперспектива, 2007–2011. – 4 т.

РЭПАЗІТОРЫЙ БДПУ

2. Казлоў, Л. Р. Беларусь на сямі рубяжах / Л. Р. Казлоў. А. К. Цітоў. – Мінск : Беларусь, 1993. – 76 с.
3. Мазец, В. Г. Межы БНР / В. Г. Мазец // Спадчына. – 1993. – № 2. – С. 111.
4. Юхо, Я. А. Фарміраванне тэрыторыі беларусаў / Я. А. Юхо // Спадчына. – 1991. – № 6. – С. 2–11.

БОЛЬШЕВИКИ И «КУЛАЧЕСТВО»: ОКТЯБРЬ 1917–1929 гг.

Ермашкевич Г. И., *кандидат исторических наук, доцент, ИПП, г. Минск*

В центре внимания предлагаемого материала – противоречивая политика правящей партии и советского государства по отношению к крестьянству в период от Октября 1917 г. и до начала сплошной коллективизации сельского хозяйства, уничтожившая в конце концов всякую предпринимательскую деятельность на селе, а вместе с ней и наиболее трудолюбивого, творчески мыслящего земледельца (кулака).

В партийных документах, в выступлениях Ленина и большинства его соратников кулак представлен в самых негативных образах. И. Сталин в своем «Ответе товарищам колхозникам» (1930 г.) цитирует высказывания Ленина о кулаках: «Кулаки – самые зверские, самые грубые, самые дикие эксплуататоры… кровопийцы… пауки… пиявки… вампиры…» [14, с. 351, 352]. Ленин утверждал, что кулак – «бешеный враг Советской власти», с которым «миру не бывать, кулака можно… помирить с помещиком, царем или попом, даже если они поссорились, но с рабочим классом н и к о г д а» [10, с 40].

В декабре 1920 г. на VIII Всероссийском съезде Советов обсуждался вопрос о премировании и вознаграждении отдельных крестьянских домохозяев за высокие хозяйственные успехи. В. Ленин в своем выступлении не рекомендовал делегатам съезда давать машины даже самому старательному хозяину потому, что машина «по самому своему применению» требует наемного труда. По его же предложению, в «Дополнение к резолюции по земельному вопросу» был внесен пункт, который допускал премирование «отдельных домохозяев» только такими средствами производства и только «на таких основаниях, чтобы эти средства производства не могли быть использованы как орудие превращения хозяина в кулака» [7, с. 199].

На заседании большевистской фракции того же VIII съезда Советов беспартийными делегатами-крестьянами было задано Ленину несколько вопросов, в том числе: 1) что является критерием определения «старательного кулака» и «старательного «середняка»; 2) как выделить из понятия «старательный крестьянин» понятие «старательный кулак». Для более пространных ответов на подобные вопросы Ленин посоветовал их авторам привлекать местные партийные организации и комбеды [9, с. 192, 193].

Политика РКП(б) периода военного коммунизма в конце концов была заменена в 1921 г. новой экономической политикой. Ленин признал, что при военном коммуниз-

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ